ИНДИВИДУАЛИЗАЦИЯ НА СТРАНИТЕ В ГРАЖДАНСКИЯ ПРОЦЕС ПРИ ИЗВЪРШВАНЕТО НА ПРОЦЕСУАЛНИ ДЕЙСТВИЯ В ЕЛЕКТРОННА ФОРМА

Д-р Марияна Ширванян, съдия в Административен съд – Варна

INDIVIDUALIZATION OF THE PARTIES IN THE CIVIL PROCESS IN THE PERFORMANCE OF PROCEDURAL ACTIONS IN ELECTRONIC FORM

Mariyana Shirvanyan PhD, Judge in Administrative court Varna

Резюме: В доклада е направен анализ на действащото законодателство, уреждащо индивидуализацията на страните в гражданския процес при извършване на процесуални действия в електронна форма. Направени са изводи и препоръки.

Ключови думи: електронна идентификация, електронен идентификатор, титуляр на електронна идентичност и електронни изявления.

Abstract: The report analyzes the current legislation governing the individualization of the parties in civil proceedings in the performance of procedural actions in electronic form. Conclusion and recommendations have been made.

Keywords: *electronic identification, electronic identifier, holder of electronic identity and electronic statements.*

Doi: <https://doi.org/10.36997/ESDI2021.79>

Въведение

В последните години в Р България се въвежда възможността за правораздаване чрез използването на съвременните достижения на техниката и технологиите, т.е. установява се на нормативно ниво и в практиката на съдилищата „електронното правосъдие“. За целта се изграждат информационни и комуникационни инфраструктури и се разработват правилата за осъществяване на процесуалните действия на съда и на страните в електронна форма, както и се регламентират изискванията към електронните дела, електронните документи и тяхното съхранение и възпроизвеждане.

Акцент в настоящата разработка е поставен върху изследването на изискванията за индивидуализация на страните в съдебния административен или граждански процес, когато извършват действия под формата на електронни изявления, както при защитата на техните материални права в хода например на исков процес, развиващ се по правилата на Гражданския процесуален кодекс (ГПК), така и при оспорването на административните актове – индивидуални, общи и

нормативни (Димитрова, Д., Матеева, Ж., Димитрова, Д., 2020; Димитрова, Д., 2019) по правилата на Административнопроцесуалния кодекс (АПК). Следва да се посочи, че АПК въвежда изисквания към формата на жалбата до съда, сроковете за реализация на правото на оспорване на административните актове, призоваването на страните, но не урежда изискванията към процесуалните действия на страните в хода на съдебното производство, а препраща към регламентацията в ГПК. Това определя уредбата в ГПК на новите възможности за извършване на процесуални действия на страните в дигитална среда като обща за съдилищата, разглеждащи граждански и административни спорове. Тази регламентация следва да бъде разглеждана като съответна и доразвиваща прогласените в Конституцията на Република България принципи за достъп до съд и равенство на лицата пред закона (Петров, Т., 1997) и в този смисъл като част от системата на основните права на гражданите (Петров, Т., 1997).

Разработката – с оглед обема ѝ – има за цел анализ само на националното законодателство, уреждащо индивидуализацията на страните при извършването от тях на процесуални действия в електронна форма. Извън предмета на изследването са поставените изисквания от ГПК за вида на подписа под електронното изявление на страната в съдебния процес.

За постигането на заложената цел е ползван методът на нормативния анализ.

Актуалността на избраната тема се определя от сравнително новата регламентация на разглежданите отношения.

Докладът е съобразен с регламентацията на разглежданите отношения в законодателството на Р България към 30.10.2021 г.

Изложение

В развитието си съдебният процес е динамичен фактически състав (Сталев, Ж., 1994). Страните в съдебния процес са участници в процесуалното правоотношение, като носители на спорното материално право (Сталев, Ж., 1994) или на засегнатия от административния акт техен интерес. За валидността на процесуалните действия на страните са поставени конкретни изисквания в процесуалния закон. Например, но не изчерпателно – да бъдат извършени в предписаната от закона форма, своевременно и от лица с активна процесуална легитимация.

С новелата на чл. 102е от ГПК (ДВ, бр. 110 от 2020 г.) е дадена възможност всички процесуални действия на страните да се извършват в електронна форма. Въведено е ограничение в две посоки – ако поради естеството им това е невъзможно или ако по силата на закон е предвидено да се извършват по друг начин.

Процесуалните действия на страните в дигиталната среда се извършват чрез подаването на електронни изявления до съда по арг. от чл. 102ж (Нов, ДВ, бр. 110 от 2020 г.) ГПК. В цитираната разпоредба е предвидено идентификацията на лицата, подаващи електронни изявления, да се извършва по реда на Закона за електронната идентификация (ЗЕИ) или чрез средствата за електронна идентификация, издадени в друга държава членка, които отговарят на условията по чл. 6, параграф 1 от Регламент (ЕС) № 910/2014 г. В кумулация е поставено задължението електронните изявления до съда да се подписват с квалифициран електро-

нен подпис (КЕП), когато законът предвижда писмена форма за извършването им и поставя изискването за наличието на подпис.

От съвместното тълкуване на двете алинеи на чл. 102ж от ГПК следва: за да е валидно електронното изявление на страната, то трябва да отговаря на две условия – подателят на заявлението да има електронна идентификация и заявлението да е подписано с квалифициран електронен подпис. Поставя се въпросът – какво следва да се разбира под „електронна идентификация“ съгласно разпоредбата на чл. 102ж от ГПК?

Цитираната норма препраща към два нормативни акта – единият приет на национално ниво, а другият на равнище Европейски съюз. Това са Законът за електронната идентификация и Регламент (ЕС) № 910/2014 на Европейския парламент и на Съвета от 23 юли 2014 г. относно електронната идентификация и удостоверителните услуги при електронни трансакции на вътрешния пазар и за отмяна на Директива 1999/93/ЕО (Регламент (ЕС) № 910/2014).

От общностното право относимата съгласно ГПК разпоредба е на чл. 6, параграф 1 от Регламент (ЕС) № 910/2014 г. В тази норма са разписани условията, при които се предоставя достъп до онлайн услуга от орган от публичния сектор на една държава, членка на ЕС, на лице, на което е издадена електронна идентификация в друга държава, членка¹ на ЕС. Предвидени са административни процедури при признаване на електронната идентификация, включително и признаване на нива на сигурност, чрез включването на средствата за електронна идентификация в списък, публикуван от Комисията.

Подробна и конкретна регламентация на „електронната идентификация“ се съдържа в ЗЕИ. Разписани са легалната дефиниция на понятието „електронна идентификация“ и свързаните с него „електронен идентификатор“ и „титуляр на електронна идентичност“.

¹ Член 6. Взаимно признаване

1. Когато националното право или административната практика изискват електронна идентификация чрез средства за електронна идентификация и удостоверяване на автентичност за достъпа до дадена услуга, предоставяна онлайн от орган от публичния сектор в една държава членка, средствата за електронна идентификация, издадени в друга държава членка, се признават в първата държава членка за целите на трансгранично удостоверяване на автентичност за тази онлайн услуга, при условие че са изпълнени следните условия:

а) средствата за електронна идентификация се издават в рамките на схема за електронна идентификация, включена в списъка, публикуван от Комисията съгласно член 9;

б) нивото на осигуреност на средствата за електронна идентификация съответства на ниво на осигуреност, равно или по-високо от нивото на осигуреност, изисквано от съответния орган от публичния сектор, за онлайн достъпа до тази услуга в първата държава членка, при условие че нивото на осигуреност на тези средства за електронна идентификация съответства на ниво на осигуреност „значително“ или „високо“;

в) съответният орган от публичния сектор използва ниво на осигуреност „значително“ или „високо“ по отношение на онлайн достъпа до тази услуга.

Това признаване се извършва не по-късно от 12 месеца след като Комисията публикува списъка, посочен в първа алинея, буква а).

Съгласно чл. 2 от ЗЕИ „електронният идентификатор е уникален идентификатор на физическо лице, за който е издадено удостоверение за електронна идентичност“. Предвидено е правото на електронен идентификатор на българските граждани и чужденците, които притежават единен граждански номер, съответно личен номер на чужденец. Целта на електронния идентификатор е да се направи еднозначно разграничаване на едно лице от други лица във виртуалната среда за осигуряване на достъп до информационни системи или осигуряване на възможност за извършване на електронни изявления. Във връзка с посочената цел на разпоредбата в закона е въведено понятието „титуляр на електронна идентичност“. Това е физическото лице, навършило 14-годишна възраст, на което е издадено удостоверение за електронна идентичност.

Удостоверението за електронна идентичност от своя страна е формализиран официален електронен документ, представен чрез общоприет стандарт, издаден с определен срок на валидност и съдържащ електронен идентификатор и други данни, определени с правилника за прилагане на ЗЕИ.

Органът, компетентен да издава удостоверение за електронна идентичност, е министърът на вътрешните работи. В съответствие с тази компетентност е предвидено в Министерството на вътрешните работи да се създадат и поддържат: 1. електронен регистър на издадените и прекратените удостоверения за електронна идентичност, както и 2. електронен регистър на електронните идентификатори, титулярите им и съответните удостоверения за електронна идентичност.

Дадена е възможност при осъществяване на дейността по издаване на удостоверения за електронна идентичност министърът на вътрешните работи да се подпомага от администратори на електронна идентичност, вписани в нарочен регистър.

Началото на процедурата по издаване на удостоверение за електронна идентичност се поставя с писмено заявление до министъра на вътрешните работи. Заявлението може да се подаде и чрез администратор на електронна идентичност или дипломатическо или консулско представителство на Република България. Удостоверение за електронна идентичност се издава, ако лицето се е явило лично пред министъра на вътрешните работи или пред администратор на електронна идентичност, или дипломатическо, или консулско представителство на Република България и е представило валиден документ за самоличност.

В ЗЕИ е поставено изискване към Държавна агенция „Електронно управление“ да създаде център за електронна идентификация. Дадена е възможност функциите на център за електронна идентификация да се осъществяват и от други лица, след като докажат изпълнение на поставените от закона изисквания. Предвидено е центровете за електронна идентификация да извършват автоматизирани проверки на електронна идентичност по реда на ЗЕИ. Освен тази им функция, нормативно им е признато правото да водят регистри на овластяванията.

„Овластяването“ съгласно ЗЕИ е упражняването на права пред държавен орган, организация, предоставяща обществени услуги, и лица, осъществяващи публични функции чрез пълномощник. Необходимо е упълномощителят да овласти пълномощника чрез вписването на уникалния му идентификатор във воден от министъра на вътрешните работи електронен регистър на овластяванията. Овлас-

тяването се извършва след идентифициране чрез електронен идентификатор на упълномощителя и чрез подписване на овластителното изявление с квалифициран електронен подпис. Упълномощителят посочва действията, за които предоставя представителна власт на упълномощения, обема на представителната власт и срока на овластяването.

В резултат на направеното нормативно изследване се налагат следните изводи:

- ✓ от изложеното, а и от очертания в чл.1 от ЗЕИ обхват на уредбата в закона следва, че е относима само към електронната идентификация на физическите лица;
- ✓ анализът на разглежданата регламентация определя „електронната идентификация“ на лицето, страна по съдебен процес, като сложен и динамичен състав. В началото му е поставеното изискване лицето да подаде до компетентния орган заявление за издаване на електронен идентификатор. На следващи етапи – да получи удостоверение за електронна идентичност; да се индивидуализира при извършването на изявления в електронна форма с данните от удостоверението; съдът да извърши проверка на електронната идентичност на страната в център за електронна идентификация и едва след като от проверката установи, че електронната идентификация се отнася до физическото лице, страна в производството, да приеме за валидни извършените от тази страна действия. Съдът, освен посочената проверка, следва да извърши и допълнителна проверка и на електронния подпис на страната в други бази данни, създавани и поддържани от други администратори;
- ✓ предвиден е нов различен ред за упълномощаване на процесуален представител, т.нар. „овластяване“, за който е необходимо вписване в нарочен регистър.

Заклучение

Правото на електронно правосъдие като аспект на правото на достъп до съд следва да се разглежда като част от защитените субективни права, включени в системата на основните права на гражданите на Р България (Петров, Т., 1997). За реализиранането му е от изключително значение нормативната уредба да регламентира в конкретика ясни и универсални (относими към всички страни в производството – вкл., но неизчерпателно физически лица, търговци, неперсонифицирани дружества, работодателски и синдикални организации (Петров, Т., 1997), правила както относно формата на изявленията в електронна среда и подписа като част от тази форма, така и по отношение на начина на индивидуализацията на лицата, участващи в съдебните производства и извършващи процесуални действия в електронната среда.

Разглежданата в настоящия доклад уредба в ГПК, от една страна, чрез препращането към регламентацията на електронната индивидуализация само на физическите лица или на лицата, установени в друга държава, членка на ЕС, е частична, не дава отговор как ще се индивидуализират например търговските дружества като страни в процеса и въвежда в някаква степен неравнопоставе-

ност относно изискванията за извършване на процесуални действия на страните в електронна среда (така например за физическите лица са поставени допълнителни изисквания, а за търговските дружества не са разписани никакви правила – означава ли това, че за последните не е налице възможност да извършват действия в електронна форма, когато са страни в процеса). От друга страна, се явява и сложна, изискваща допълнително време за страната в процеса, която желае да извършва действия в дигитална среда (първо да подаде заявление за получаване на електронна идентификация и да изпълнява изискванията по продължаването на действието на издаденото ѝ удостоверение, но не само, а и да подаде и получи КЕП и да изпълнява изискванията във връзка с последния), както и за съда да извърши всички необходими проверки, за да не допусне извършването на действия от лице с различни от страната в процеса интереси.

От горното, а и от обстоятелството, че при прилагането на изискванията относно изявленията в електронна форма в съдилищата на този етап се приема, че квалифициран електронен подпис под електронното изявление в достатъчна степен индивидуализира страната или нейния пълномощник, се налага предложението за промяна на разглежданата уредба относно „електронната идентификация“ на страните в процеса, като се въведе в алтернативност или изискването за индивидуализирането на страната чрез „електронен идентификатор“ или само чрез полагането на КЕП под електронното изявление.

Литература:

1. **Димитрова, Д., Матеева, Ж., Димитрова, Д.** Административно право и процес. Варна: Наука и икономика, 2020, с. 228.
2. **Димитрова, Д.** Съвременни тенденции в административното законодателство на България. Правото и бизнест в съвременното общество : Сборник с доклади от 2-ра Национална научна конференция, 8 ноември 2019 г. Варна: Наука и икономика, 2019, с. 56 – 70.
3. **Петров, Тошко.** Система на основните права на гражданите в демократичната държава. Въведение в политологията. Книга втора. Варна: Министерство на отбраната. Висше военноморско училище „Н.Й. Вапцаров“, 1997, с. 79 – 82.
4. **Петров, Тошко.** Класификация на системата на основните права на гражданите. „Теория, методика и управление на учебно-възпитателния процес политология, връзки с обществеността и право“. Юбилейна научна сесия 97 с международно участие. Научни трудове. Книжка № 56. В. Търново: Висше военно общовойсково училище „Васил Левски“, 1997, с. 380 – 387.
5. **Петров, Тошко.** Принципи на изграждане на системата на основните права на гражданите. „Теория, методика и управление на учебно-възпитателния процес политология, връзки с обществеността и право“. Юбилейна научна сесия 97 с международно участие. Научни трудове. Книжка № 56. В. Търново: Висше военно общовойсково училище „Васил Левски“, 1997, с. 388 – 395.
6. **Петров, Тошко.** Правни иполитически условия за реализация на правото на сдружаване за защита на икономически и социални интереси. 85 години от участието на българската авиация в Балканската война, научнотематичен сбор-

ник от доклади на Научна сесия 9 – 10 октомври 1997 г. Том 3. Долна Митрополия: Висше военновъздушно училище „Георги Бенковски“, 1997, с. 132 – 140.

7. **Сталев**, Живко. Българско гражданско процесуално право. 5. доп. и прераб. изд. София: УИ „Св.Климент Охридски“, 1994, с. 224.
8. **Сталев**, Живко. Българско гражданско процесуално право. 5. доп. и прераб. изд. София: УИ „Св. Климент Охридски“, София 1994, 1994, с. 223.
9. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/TXT/?uri=celex%3A32014R0910>

За контакти:

Mariyana Shirvanyan
Judge at the Administrative Court of Varna
E-mail: irgo@abv.bg